

JĀZEPS VĪTOLS

26.07.1863 – 14.04.1948

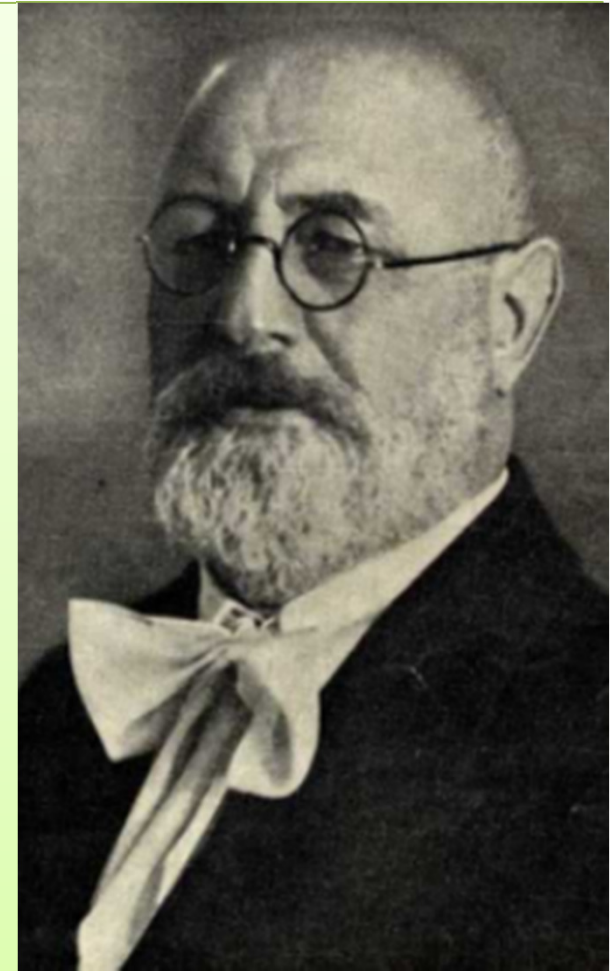
Prof. J. Vītols

Autore: INTA UDODOVA

Jāzeps Vītols nozīme

- **Komponists**, viens no latviešu klasiskās mūzikas pamatlicējiem.
- **Latvijas konservatorijas** (tagad – Mūzikas akadēmija) **dibinātājs**.
- Ilggadējs jaundibinātās konservatorijas **rektors** un **kompozīcijas klases profesors**.
- **Diriģents**, mūzikas kritiķis un sabiedriska darbinieks.

26.07.1863 – 14.04.1948

Bērnība

- Jāzeps Vītols dzimis 1863.gada 26.jūlijā netālu no **Valmieras** – **Ģimja dzirnavās** skolotāja ģimenē.
- Pirmās muzikālās iemaņas viņš ir ieguvis mājās, ģimenē.
- Komponista bērnība aizritējusi **Jelgavā**, kur paralēli mācībām Jelgavas reālskolā zēns privāti apguva arī vijoles, klavieru un ērģeļspēli, kā arī mūzikas teoriju.

Studiju gadi

17 gadu vecumā Jāzeps Vītols iestājās **Pēterburgas konservatorijas** alta klasē, bet vēlāk mainīja specialitāti un 1886.

gadā ar **zelta medaļu** pabeidza kompozīcijas klasi.

Jāzeps Vītols skolotājs bija krievu komponists **Nikolajs Rimskis-Korsakovs**, kurš savos audzēkņos prata ieaudzināt mīlestību uz tautas mūziku.

Pēterburgas periods

Pēc mācību pabeigšanas Jāzeps Vītols vairāk nekā 30 gadus (1886-1918) strādāja Pēterburgas konservatorijā par **teorētisko priekšmetu pasniedzēju**, vadīja tā saucamo «brīvās kompozīcijas» klasi.

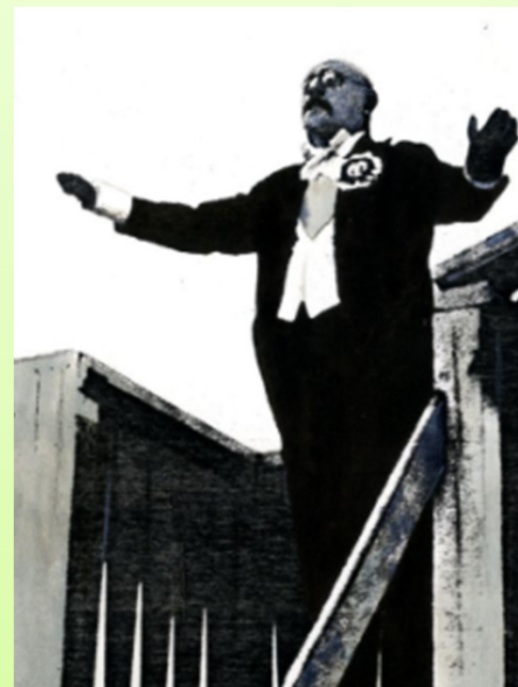
- Viņa audzēkņu vidū bija vēlāk slaveni krievu komponisti **Sergejs Prokofjevs, Igors Stravinskis** un citi.

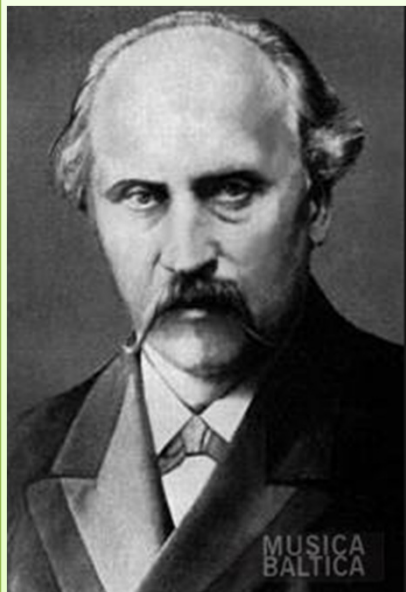
Pēterburgas periods

Paralēli komponista un pedagoga darbam, Pēterburgā Jāzeps Vītols ilgus gadus veica arī citus pienākumus:

- bija Pēterburgas latviešu kora vadītājs;
- piedalījās latviešu Dziesmu svētku organizēšanā, bija to virsdiriģents;
- kā recenzents darbojās Pēterburgas vācu avīzē.

Pēterburgas periods

Jau studiju gados Pēterburgā jaunais komponists iedraudzējās ar latviešu jauniešiem, kuri cīnījās par latviešu nacionālās kultūras attīstību.

Īpaši cieša draudzība viņu saistīja ar **Jurjānu Andreju**.

- Bērnībā Jāzeps auga vāciskā vidē: skolā mācības notika vācu valodā, arī ģimenē sarunājās vāciski. «Šie jaunie paziņas mani ieveda līdz tam man svešajā latvju ideoloģijā», rakstīja komponists.

Ceļā uz tautasdziesmu

- Baumaņu Kārļa un Jurjānu Andreja iespaidā J.Vītols sāka nopietni pētīt latviešu tautasdziesmas. Arvien ciešāki kļuva viņa sakari ar latviešu kultūru.
- Izšķiroša loma šai ziņā bija **III Vispārējiem dziesmu svētkiem (1888)**. «Šie svētki mani ievadīja latvju nacionālās kustības verdošā centrā, kas mani ar neatvairāmu spēku ierāva man līdz tam stipri vēl pasvešajā pasaulē» (J.Vītols).
- 1889.gadā J.Vītols sāka rakstīt tautasdziesmu apdares, latviešu tautas melodijas palaikam ieskanējās arī viņa oriģināldarbos.

Atgriešanās Latvijā (1918 – 1944)

1918. gadā Vītols atgriezās Rīgā un enerģiski iesaistījās Latvijas kultūras dzīves aktivitātēs.

- Viņš bija **Latvijas Konservatorijas** dibināšanas iniciators (1919), pēc tam ilgus gadus bija tās **rektors** un kompozīcijas klases **profesors**.

Atgriešanās Latvijā (1918 – 1944)

- Paralēli darbam konservatorijā, Jāzeps Vītols turpināja arī **dirigenta** un **recenzenta** darbu, kā arī aktīvi iesaistījās sabiedriskajā dzīvē.
- 1923. gadā viņš sāka vadīt jaundibināto «**Skaņražu kopu**», kuras mērķis bija apvienot latviešu komponistus un atskaņotājmāksliniekus.
- Vītols aktīvi darbojās **Dziesmu svētku** rīkotāju sastāvā, bet no 1929. gada bija svētku biedrības priekšsēdētājs.

Skolnieki

- Būdams kompozīcijas klases profesors, Jāzeps Vītols izaudzinājis veselu latviešu komponistu paaudzi: viņa skolnieku vidū ir **Paula Līcīte, Lūcija Garūta, Jēkabs Graubiņš, Volfgangs Dārziņš, Jānis Ivanovs, Pēteris Barisons, Arvīds Žilinskis** un daudzi citi.
- No sava skolotāja nākamie komponisti ieguva augstu meistarību un attīstītu kompozīcijas tehniku.
- Kompozīcijas klases pirmā absolvente Paula Līcīte rakstīja: «Profesora paskaidrojumi parasti bija skopi, bet tik koncentrēti, vienreizēji un savdabīgi, ka tos būtu derējis rakstīt uz galdiņiem kā Mozus baušļus».

Skolnieki

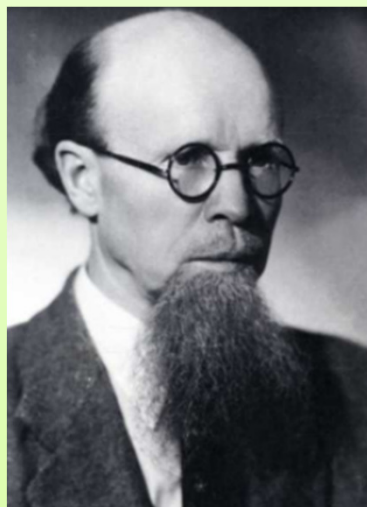
Pēteris Barisons

Wolfgang Dārziņš

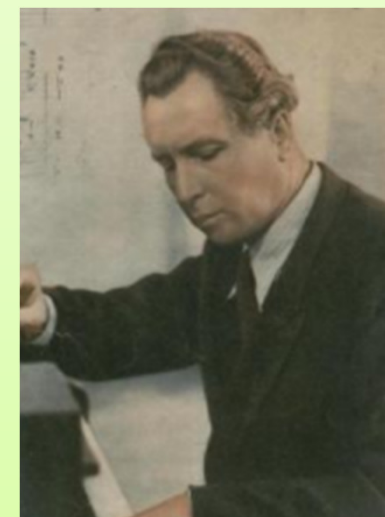
Lūcija Garūta

Jēkabs Graubiņš

Jānis Ivanovs

Arvīds Žilinskis

Dzimtajā zemē

- Otrā pasaules kara beigās komponists devās trimdā un 1948.gadā Vācijas pilsētā **Lībekā** mira.
- 1993.gada vasarā komponista mirstīgās atliekas tika pārāpbedītas **Rīgas Meža kapos**.
- Godinot izcilā komponista nopelnus, Latvijas **Mūzikas akadēmijai** piešķirts Jāzeps Vītola vārds, bet vienā no telpām ir iekārtota viņa piemiņas istaba.

Jāzeps Vītola
Latvijas Mūzikas
akadēmija

Jāzeps Vītola muzejs

Jāzeps Vītola muzejs atrodas Vītolu ģimenes vasaras mītnē Gaujienas «Anniņās».

Jāzepa Vītola konkursi

Latvijā norisinās **Jāzepa Vītola Starptautiskie pianistu, dziedātāju un kordiriģentu Jauno izpildītāju konkursi**. Tajos piedalās Mūzikas akadēmijas pēdējo kursu studenti no dažādām valstīm.

<https://www.youtube.com/watch?v=b7rtfbjztDo>

(TV sižets: pianistu konkurss)

<https://www.youtube.com/watch?v=J2zWzhr-YTU>

(TV sižets: vokālistu konkurss)

Piemīņas zīmes

Skulptūra Jēkabpilī
«Mazais vijolnieks»
(skulptors Aigars Bikše)

Piemineklis Valmierā
(skulptors Andris Vārpa)

Jubilejas monēta

Skaņdarbi

- Ap 100 **kora dziesmu** (balādes «Gaismas pils», «Beverīnas dziedonis» un «Karaļmeita»)
- **Kantātes** («Ziemeļblāzma», «Dziesma» u.c.)
- Ap 100 **solo dziesmu** («Mirdzas dziesma», «Pie tava augstā, baltā loga», «Aizver aciņas» u.c.)
- Ap 300 **tautasdziesmu apdaru** korim, klavierēm un solo balsij ar klavierēm
- **Skaņdarbi klavierēm** («Viļņu dziesma») un citiem instrumentiem
- **Simfoniskā mūzika** («Dramatiskā uvertīra», svīta «Dārgakmeņi», uvertīra «Sprīdītis» u.c.)

Kora dziesmas un balādes

Īpaši svarīga vieta komponista daiļradē ir kora dziesmām. «Diez vai tik drīzi būtu atgriezies pie kora dziesmas, ja nebūtu spēcīgs ierosinājums nācis no Trešajiem dziesmu svētkiem» (J.Vītols).

Jāzeps Vītols komponējis:

- vairāk nekā **100 dziesmu korim a cappella**,
- aptuveni **10 lielāku kora darbu** ar orķestra pavadījumu (balādes un kantātes), kā arī
- **tautasdziesmu apdares.**

<https://www.youtube.com/watch?v=yy0nmerTPHI> («Mežezers» vīru korim)

Kora balādes

Balāde ir vokāls vai instrumentāls skaņdarbs ar liriski vēstošu, traģisku vai fantastisku saturu.

- Nozīmīgākais komponista devums kora mūzikā ir kora balādes. J.Vītols ir **kora balādes žanra izveidotājs latviešu mūzikā**.
- Pazīstamākās no tām ir **«Beverīnas dziedonis», «Gaismas pils» un «Karaļmeita»**.
- «Ar šīm kompozīcijām Vītols parādījis, kādai vajag izskatīties latviešu mūzikai; tās ir tie stūrakmeņi, uz kuriem tālāk jāceļ mūsu mūzikas ēka» (Emīls Dārziņš).
- Visu triju balāžu saturs sakņojas folklorā, tajās stāstīts par tautai nozīmīgiem sensenas pagātnes notikumiem

«Beverīnas dziedonis» (1891)

Balādes **saturs** atveido ainu no seno latviešu dzīves, kas aprakstīta senās hronikās, - igauņu uzbrukumu Beverīnas pilij un miera salīgšanu dziesmu spēka iespaidā.

Beverīna bija Tālavas latgaļu vecākā Tālivalža pils, kurā viņš valdījis līdz 1213.gadam. Uzskata, ka tā atradusies Valmieras tuvumā.

Auseklis. «Beverīnas dziedonis»

Beverīnas staltā pilī
Tālivaldis valdīja.
Viņa slava tālu, tālu
Visā zemē izpaudās.

Igaunīši, bālelīši,
Naidu cēla Latvijā:
Viņas pilij virsū mēcās,
Skaudras bultas šaudīja.

Kara vētra, kara vētra
Pili gāzīs gruvekļos!
Ozolrungas, egļu vāles
Galvas skaldīs varoņiem!

Augstu, augstu vaļā logā
Vaidelotis parādās.
Sirmiemi matiem, baltu bārzdu,
Vaidu kokles rociņā.

Strinkšēja kokles, dziedāja vecais,
Igauniem vāles iz rokām šļuka;
Nu vairs nerūca kara bungas,
Nu vairs nekvieca somu dūkas.

**Dziesmu vairogs atsita bultas,
Dziesmu skaņa pārņēma troksni,
Dziesmu vara aizdzina karu,
Tautu izglāba dziesmu gars!**

«Beverīnas dziedonis» (1891)

- Balāde «**Beverīnas dziedonis**» (Ausekļa vārdi) ir rakstīta jauktajam korim ar orķestri.
- Balādes **uzbūvē** saskatāmi četri patstāvīgi posmi, kas attīstās nepārtrauktā kāpinājumā.
- Dziesmas **galvenā ideja** pausta noslēgumā: dziesma, māksla ir naida remdētāja, tautu vienotāja.

«Beverīnas dziedonis» (1891)

- Iepazīsties ar balādes galveno tēmu!

The image shows a musical score for the song «Beverīnas dziedonis» (1891). It is written for Soprano (S.) and Alto (A.) voices, with a Tenor (T.) and Bass (B.) part below. The tempo is marked «Andante tranquillo» and the dynamics are «p» (piano). The key signature is three sharps (F#, C#, G#) and the time signature is 3/4. The lyrics are: «Be - ve - rī - nas stal - tā pi - li Tā - li - val - dis val - dī - ja.». The score includes a piano introduction and a piano conclusion. The text «Ausekļa vārdi» is written in the top right corner.

- Noklausies balādi un pastāsti, kuri mūzikas valodas elementi piešķir balādei senlaicīgo, episko izteiksmi!
- Ieklausies, kāds ir balādes nobeigums:

A. episki vēstošs **B.** dramatiski satraukts **C.** himniski pacilāts

Episks – tāds, kam ir vēstījuma raksturs.

<https://www.youtube.com/watch?v=FA4bNPdD8Oo&list=RDFFA4bNPdD8Oo> (M.Klišāns, 2013)

<https://www.youtube.com/watch?v=aeLLJ4MdgTU> (Jauktais koris «Sēlpils»)

«Gaismas pils» (1899)

- Balāde «**Gaismas pils**» (Ausekļa vārds) ir vispopulārākā Dziesmu svētku dziesma. Kopš V Vispārējiem dziesmu svētkiem (1910), tā skanējusi gandrīz visos Dziesmu svētkos.
- Dzejas pamatā ir tautas **teika par nogrimušu pili, kas simbolizē tautas brīvību**. Kad tiks uzminēts nogrimušās pils vārds, tā celsies augšā, un tauta atgūs brīvību.

Kurzemīte, Dievzemīte,
Brīvas tautas auklētāj'.
Kur palika sirmie dievi,
Brīvie tautas dēliņi?

Asiņainas dienas ausa
Tēvu zemes ielejā;
Vergu valgā tauta nāca,
Nāvē krita varoņi.

Sirmajami ozolami
Pēdīgajo ziedu dod:
Tas slēpj svētu piles vārdu
Dzilās siržu rētiņās.

Tautas dēli uzminēja
Senaizmirstu svētumu:

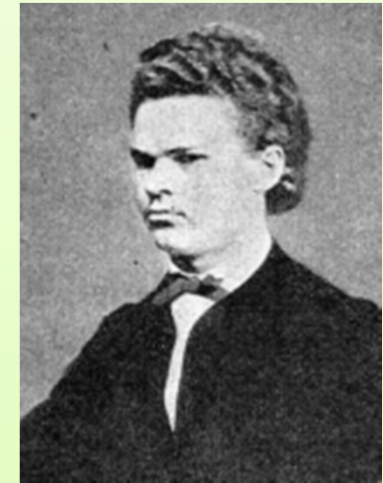
Tie līgoja vecos laikos
Gaismas kalna galotnē.
Visapkārt egļu meži,
Apkārt gaiša tautas pils.

Ātri grima, ātri zuda
Gaismas kalna staltā pils.
Tur guļ mūsu tēvu dievi,
Tautas gara greznumi.

Ja kas vārdu uzminētu,
Augšām celtos vecā pils,
Tālu laistu tautas slavu,
Gaismas starus margodam'.

**Gaismu sauca, gaisma ausa,
Augšām cēlās Gaismas pils!**

**Auseklis.
«Gaismas pils»**

«Gaismas pils» (1899)

Balāde rakstīta **trijdaļu formā** ar **kodu**.

- Tās **pirmais posms** vēsta par tālu senatni, kad tauta bijusi brīva un laimīga.
- **Vidusposmā** ir stāsts par tautas apspiestību, par tās kritušajiem varoņiem.
- Balādes **trešajā posmā** atkārtots sākuma mūzikas materiāls.
- Tam seko **koda** – tautas varoņu un brīvības slavinājums.

Koda (no latīņu val. - *aste*) - ir skaņdarba noslēguma posms, kurā ir izcelta galvenā doma.

<https://www.youtube.com/watch?v=PqX5EqNnVfs> (S.Kļava, Vispārējie dziesmu svētki, 2018)

<https://www.youtube.com/watch?v=OiPfinuyn-Q> (H.Mednis, Vispārējie dziesmu svētki, 1985)

https://www.youtube.com/watch?v=pJ_RA3Ylt9I («Rīgai 810», 2011, R.Vanags)

<https://www.youtube.com/watch?v=E8c8XOP1gzk> (Koncerts LU aulā)

«Gaismas pils» (1899)

- Iepazīsties ar balādes I daļas tēmu!

Andante Ausekļa vārdi

S.
A. *p*

Kur - ze - mī - te, Diev - ze - mī - te, brī - vas tau - tas auk - lē - tāj!

T.
B. *p*

- Noklausies balādi un atrodi katras daļas raksturojumu 2.stabiņā!
I daļa	A. Satraukts stāsts
II daļa	B. nesteidzīgs, mazliet skumjš vēstījums
III daļa	C. svinīga izskaņa
Koda	D. sākuma mūzikas materiāla atkārtojums
- Kuru balādes daļu tu apzīmētu ar vārdu «episka», kuru – ar «dramatiska» un «himniska»?

«Karaļmeita» (1903)

Kora balāde «Karaļmeita»
(Raiņa vārdi)
rakstīta jauktajam korim.

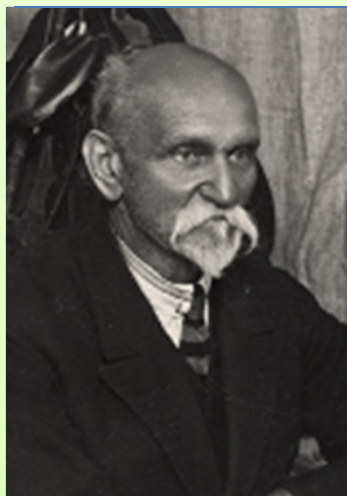
- Satura ziņā «Karaļmeita» ir radniecīga «Gaismas pilij». Arī šīs kompozīcijas pamatā ir **teiku motīvs, kas vēsta par tautas nebrīvi, aicina cīņā un pauž pārlicību par gaidāmo uzvaru.**

Rainis. «Karaļmeita»

Tanī niknā dienā
Asins šļācot šķīda:
Grima zemē pils
Un karaļmeita...

Daiļā karaļmeita
Sēd tur dziļā pilī,
Sēd un vērpj jau
Seši simti gadu.

Pilī dzintarsienas,
Zaļa vara grīda,
Gliemežgriesti,
Sijas tēraudzilas...

Sēd tā zelta krēslā,
Acis drūmi kvēlo,
Sēd un vērpj;
Tai melnais suns
Pie kājām.

Melnais suns
Palaikam norūc,
Paceļ galvu,
Tālu augšā juzdams
Asins smaku...

Viņā niknā dienā,
Asins šaltēm šļācot,
Celsies augšā pils
Un karaļmeita:

Karaļmeita audīs
Jaunus gaismas audus -
Zibens meti,
Audi varavīksnas.

Jaunās gaismas audi,
Līdz saules segai,
Silti apņems visus
Sāpju bērnus.

«Karaļmeita» (1903)

- Mūzikas attīstību veido divi atšķirīgi tēli. Pirmais no tiem attēlo **cīņas dienu**, kad tauta zaudēja brīvību.

Allegro brioso ♩ = 108 J. Raiņa vārdi

S.
A.

T.
B.

Ta - nī nik-nā die-nā a - sins šjā - cot šķī - da, gri - ma ze-mē pils un ka - raļ - mei - ta, ka - raļ - mei - ta,

- Otrs muzikālais tēls raksturo **teiksmaino nogrimušo pili** un pašu karaļmeitu.
- Abi posmi variēti atkārtojas, bet pēdējais jau skan kā gaiša koda, tādējādi pasvītrojot stāsta galveno domu.

<https://www.youtube.com/watch?v=1zWMxuJLWv8> (M.Klišāns, Koncerts LU aulā, 2013)

Solodziesmas

Jāzeps Vītols komponējis ap **100 solo dziesmu**.

Tās pārsvarā ir liriskas miniatūras, kurās atklātas

- mīlestības jūtu daudzveidīgas izpausmes,
- dabas tēli,
- cilvēka ilgas, sapņi un pārdomas.

Dziesmām raksturīgas *deklamējoša* tipa melodijas, kā arī smalki un rūpīgi veidots klavieru pavadījums, kas lieliski papildina balsi.

Solo dziesmas

Pazīstamākās Jāzepa Vītola solo dziesmas ir: «Mirdzas dziesma» (Aspazijas vārdi), «Man prātā stāv vēl klusā nakts» (Valda vārdi), «Aizver acīņas», «Pie tava augstā, baltā loga» (abas ar J.Poruka vārdiem), «Sapņu tālumā» (Aspazijas vārdi).

- **«Mirdzas dziesma»** («Mēness starus stīgo», 1893) ir no mūzikas drāmai «Vaidelote». Šī dziesma «..ar tajā ielikto jūtu dziļumu un melodisko daiļumu staro ideālā cēlumā ne vien starp Vītola pārējām dziesmām, bet arī vispār starp latviešu komponistu dziesmām» (E.Dārziņš).

<https://www.youtube.com/watch?v=5oUm9Q68Vtw>

(«Mirdzas dziesma», E.Šimkus)

<https://www.youtube.com/watch?v=JwwL8BGznIA>

(«Pie tava augstā, baltā loga»)

<https://www.youtube.com/watch?v=CEWROtp7M08>

(«Man prātā stāv vēl klusā nakts»)

Bērnu dziesmas

Jāzeps Vītols sacerējis arī **17 dziesmas bērniem** ar Raiņa, Annas Brigaderes, Kārļa Skalbes un citu latviešu dzejnieku vārdiem.

- Kaut arī dziesmu saturā ir ainas no bērnu dzīves, tās rakstītas pieauguša cilvēka izpildījumam.
- Bērnu dziesmas ir apjomā nelielas, bet daudzveidīgas tēlu un mūzikas izteiksmes līdzekļu ziņā.
- Pazīstamākās no tām ir «**Kārlītis**», «**Mīkla**», «**Skatāt, ļaudis, re, kur cēls**», «**Baltā bērza šūpolītē**» un «**Kaķenīte**».

<https://www.youtube.com/watch?v=us5bINfKU-s> («Kārlītis»)

Kārlītis (Raina vārdi)

**Kārlīti, Kārlīti,
Manu mazo brālīti:
Tavu lielu blāvienu,
Kā vērša māvienu!
Mū, mū, mū, ū, ū, ū.**

**Vērsīt's mauj sieniņa,
Teliņš mauj pieniņa,
Ko tu gribi, Kārlīti,
Manu mazo brālīti?
Mū, mū, mū, ū, ū, ū.**

Kaķenīte (Raina vārdi)

**Kaķenītei bērni bija,
Nu jūs, suņi, sargaties:
I ne smakas, i ne skaņas,
I ne tuvu istabai!**

**«Vai man tavu bērnu vaj'ga?
Man kauliņi garšīgāki!»
Pliķi cirta, uzsprausloja,
Suns aizbēga smilkstēdams.**

**«Glāb tu mani, saimeniece,
Tavu traku kaķa sievu!
Es tik gaisu paostīju,
Šī man ģīmi samaitās!»**

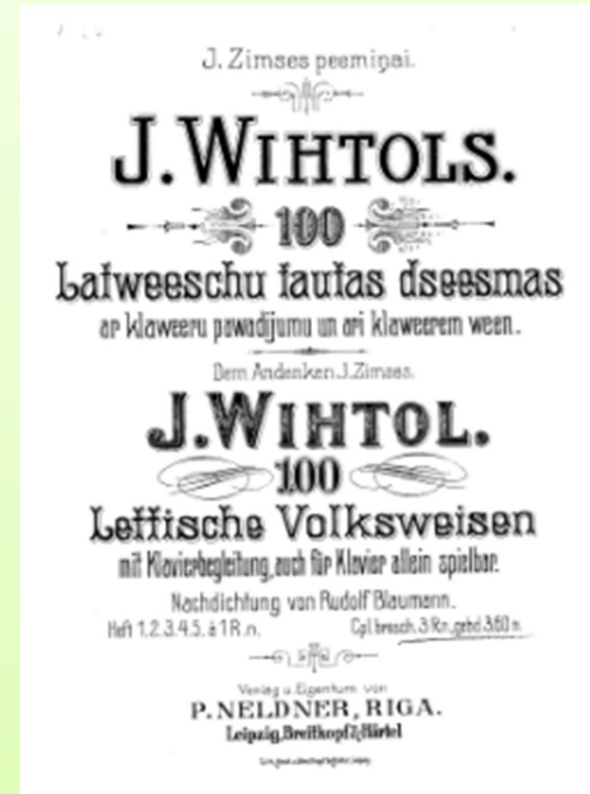
Tautasdziesmu apdares

- Jāzeps Vītols uzrakstījis **vairāk nekā 300 tautasdziesmu apdaru** dažādiem atskaņotāju sastāviem: koriem, klavierēm, vienai vai divām solo balsīm ar klavierēm, kā arī solo balsij ar simfoniskā orķestra pavadījumu.
- Tautasdziesmu melodijas, to ritmus un intonācijas komponists daudzkārt izmantojis arī savos instrumentālajos darbos (piemēram, tautasdziesmu «Ej, saulīte, drīz pie Dieva»).

<https://www.youtube.com/watch?v=ZHk9H4qa18M> («Skaisti dziedi, lakstīgala» korim)

Tautasdziesmu apdares

Nozīmīgākais Jāzepa Vītola devums tautas dziesmu apdaru žanrā ir **200 latviešu tautasdziesmas** (I krājums - 1906, II krājums – 1919) solo balsij un klavierēm vai klavierēm vien.

<https://www.youtube.com/watch?v=pB-hupeHcBY> («Strauja, strauja upe» balsij un klav.)

<https://www.youtube.com/watch?v=nD0dEnm6YQU> (3 latviešu t.dz. klavierēm)

Parafrāzes klavierēm

Klavierēm rakstītas arī *parafrāzes*

- «**Desmit latviešu tautasdziesmas**» op.29 (1900) un
- «**Astoņas latviešu tautasdziesmas**» op.32 (1904-1905)

Tās ir virtuozas kontrastējoša rakstura miniatūru svītas, kurās izmantoti dažādi ilustrējoši paņēmieni.

Parafrāze – virtuozs instrumentāls skaņdarbs (parasti klavierēm), kurā izmantotas pazīstamas tēmas.

Opuss, saīsināti **op.** (no latīņu val. – *darbs, sacerējums*) – šo terminu lieto, lai apzīmētu skaņdarba hronoloģisko secību komponista daiļradē.

«Desmit latviešu tautasdziesmas»

Parafrāzēs «**Desmit latviešu tautasdziesmas**» op.29 izmantotas sekojošas latviešu tautasdziesmas:

1) Skaisti dziedi, lakstīgala	6) Pūt, vējiņi
2) Apkārt kalnu gāju	7) Re, kur jāja div' bajāri
3) Āvu, āvu baltas kājas	8) Pati māte savu dēlu
4) Aijā žūžū, lāča bērni	9) Kas to līgo ielīgoja
5) Trīcēt trīcēj' visa Rīga	10) Irbīt' gulēj' ceļmalā

- Kuras no tām tu vari nodziedāt?

<https://www.youtube.com/watch?v=p5LYbKHHot4> (10 latviešu t.dz. op.29; 1 - 5)

<https://www.youtube.com/watch?v=zQEyWyZpUoA> (10 latviešu t.dz. Op.29; 6 - 10)

Klaviermūzika

Jāzeps Vītols ir **pirmais latviešu komponists**, kurš pievērsies klaviermūzikai, tāpēc uzskatāms par **klaviermūzikas pamatlicēju**.

- Kopumā sarakstīti ap **70** klavierdarbu, no kuriem lielākā daļa tapuši Pēterburgas periodā.
- Jāzēpa Vītola klavieru skaņdarbi ir tēlaini, tajos ir izmantoti daudzveidīgi klavierspēles paņēmieni un plašas klavieru izteiksmes iespējas.

Klaviermūzika

Jāzeps Vītols klavierēm rakstījis dažādus skaņdarbus, to skaitā:

- neliela apjoma skaņdarbus jeb **miniatūras** (piemēram, prelīdes, etīdes, valšus, mazurkas u.c.)
- **izvērstas kompozīcijas** (Variācijas par latviešu tautasdziesmas «Ej, saulīte, drīz pie Dieva» tēmu, «Viļņu dziesma», kā arī parafrāzes par latviešu tautasdziesmu tēmām).

https://www.youtube.com/watch?v=l_vrtyHhXuc («Šūpuļdziesma», A.Osokins)

Variācijas par latviešu tautasdziesmas «Ej, saulīte, drīz pie Dieva» tēmu (1891)

Variāciju pamatā ir pazīstamās *bāra bērnu* dziesmas «**Ej, saulīte, drīz pie Dieva**» melodija.

Lēni, smagi Latviešu tautasdziesma

Ej, sau - lī - te, drīz pie Die - va, dod man svē - tu va - ka - riņ'. Bar - gi kun - gi
Mel - na čūs - ka mil - tus ma - la vi - dū jū - ras uz ak - min'. Tos būs ēs - ti

dar - bu de - va, ne - dod svē - ta va - ka - riņ'. Ū - ū - - !
tiem kun - gie - mi, kas bez sau - les strā - di - nāj'.

Variācijas ir mūzikas forma, kas veidojas, vairākkārt izklāstot kādu *tēmu*, ko atkārtojumos (*variācijās*) sniedz izmainītā veidā (A A₁ A₂ A₃ ...)

Variācijas par latviešu tautasdziesmas «Ej, saulīte, drīz pie Dieva» tēmu (1891)

- Variāciju **tēma** sākas klusinātā, atturīgā oktāvu dubultojumā, tad pamazām izaug līdz četrbal-sīgām un pat sešbalsīgām salikumam.
- Tēmai seko **deviņas variācijas**, kurās mijas gan skumji, liriski, gan patētiski un dramatiski mūzikas tēli.
- Visiespaidīgākā ir 9.variācija un **fināls**, kur tēma izskan plaši un spēcīgi. Tā ir visa skaņdarba kulminācija.

<https://www.youtube.com/watch?v=VwljNj8-3IA> (Variācijas)

«Viļņu dziesma» (1909)

«**Viļņu dziesma**» pieder pie Jāzepa Vītola pazīstamākajām kompozīcijām. Skaņdarba spēcīgo, mazliet drūmo kolorītu iedvesmojušas dzimtenes dabas ainavas.

- «Šīs lappuses jāpieskaita pie visskaistākajām, ko Vītols līdz šim uzrakstījis. Ir iedvesmas, ir tehniskās elegances ziņā tās pielīdzināmas izcilākajiem modernās mūzikas paraugiem. (..) Tā ir jūra savā pirmatnējībā, baiga, valdonīga, nežēlīga, skatāmībā – noslēpumaini naksnīga, teiksmaina, valdzinoša» (Jānis Zālītis).

<https://www.youtube.com/watch?v=C99xtWhllw>

(«Viļņu dziesma»: R.Zariņš)

https://www.youtube.com/watch?v=dDWLhvZP_CY

(«Viļņu dziesma»: A.Arnica)

Simfoniskā mūzika

Jāzeps Vītols līdzās Andrejam Jurjānam ir latviešu **simfoniskās mūzikas pamatlicējs**. Viņš rakstījis:

- **uvertīras** («Dramatiskā uvertīra», «Sprīdītis»)
- **svītas** («Dārgakmeņi»)
- **poēmas** («Līgo svētki»)
- **balādi** «Rudens dziesma»
- kā arī sacerējis **mūziku lugām** («Sprīdītis», «Maija un Paija» u.c.)

Simfoniskā mūzika

- Viens no spilgtākajiem Jāzepa Vītola darbiem ir «**Dramatiskā uvertūra**» (1895). Tai nav ne satura paskaidrojumu, ne arī tautasdziesmu citātu, taču vairākām tēmām ir tautas mūzikai raksturīgas intonācijas.
- Uvertūra «**Sprīdītis**» (1907) saistīta ar skatuves mūziku Annas Brigaderes lugai. Uvertūras ievadā skan latviešu tautasdziesmas «Ik vakaru dziedāt gāju» melodija.

Uvertūra – vien-
daļas skaņdarbs
simfoniskajam
orķestrim.

<https://www.youtube.com/watch?v=3rKAfYr5Pew> («Dramatiskā uvertūra»)

https://www.youtube.com/watch?v=x1mXopl6_Sk (Uvertūra «Sprīdītis»)

Simfoniskā mūzika

Neparasti daudzveidīgs orķestra skanējums atklājas svītā «**Dārgakmeņi**» (1924). Svītai ir piecas daļas:

- «Ametists»
- «Smaragds»
- «Pērles»
- «Rubīns»
- «Briljants»

Svīta ir instrumentāls skaņdarbs ar vairākām patstāvīgām daļām, kuras vieno kopīga iecere.

https://www.youtube.com/watch?v=xLrm_nLEsnU

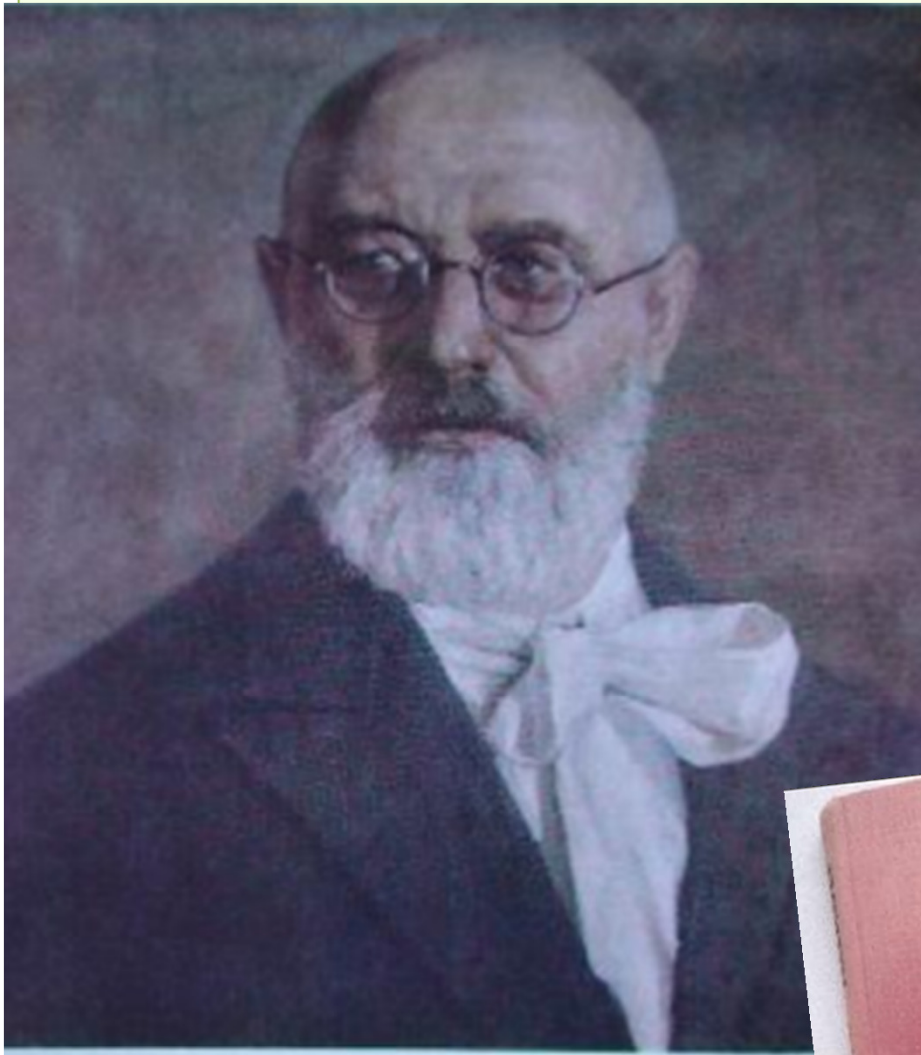
(«Dārgakmeņi»: 1.daļa «Ametists»)

<https://www.youtube.com/watch?v=GszWMAcdMWI>

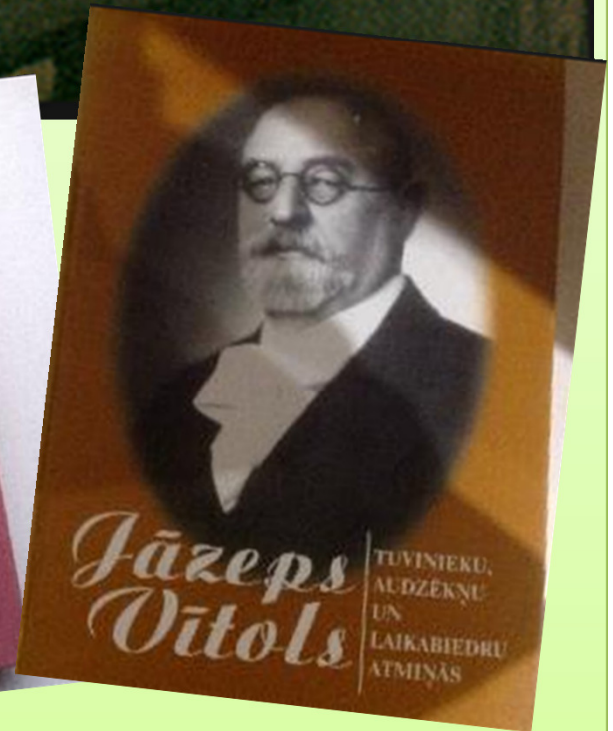
(«Dārgakmeņi»: 5.daļa «Briljants»)

Dārgakmeņi

J. Vītols

Jautājumi un uzdevumi

1. Kāda ir Jāzepa Vītola nozīme latviešu mūzikā?
2. Kādas bija Jāzepa Vītola darbības jomas?
3. Kas ietekmēja Jāzepa Vītola personības veidošanos Pēterburgas periodā?
4. Kādu mūzikas žanru pamatlicējs latviešu mūzikā ir Jāzeps Vītols?
5. Pastāsti par Jāzepa Vītola pedagoģisko darbību!

Jautājumi un uzdevumi

Izvēlies pareizo atbildi!

Klasiķis ir:

- A. Komponists, kas rakstījis tautasdziesmu apdares.
- B. Komponists, kas ieguvis muzikālo izglītību konservatorijā.
- C. Komponists, kas sacerējis pirmos nozīmīgākos darbus kādā no mūzikas žanriem.

Jautājumi un uzdevumi

Sanumurē pareizā secībā Jāzepa Vītola biogrāfijas datus!

- Rektors un kompozīcijas profesors Latvijas konservatorijā.
- Studijas Pēterburgas konservatorijā alta klasē.
- Trimdas gadi Lībekā.
- Bērnības gadi Valmierā.
- Pasniedzēja darbs Pēterburgas konservatorijā.
- Mācību gadi Jelgavas reālskolā.
- Studijas N.Rimska-Korsakova kompozīcijas klasē.

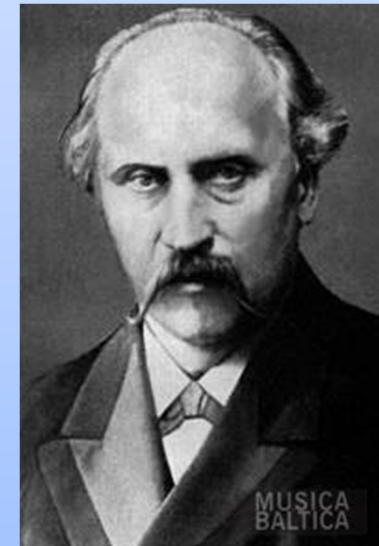
Jautājumi un uzdevumi

Kuri no apgalvojumiem ir pareizi? Izlabo nepareizos!

- Jāzeps Vītols pabeidza Pēterburgas konservatorijas alta klasi ar zelta medaļu.
- Jāzeps Vītols vairāk nekā 30 gadus strādāja Pēterburgas konservatorijā par teorētisko priekšmetu pasniedzēju.
- Jāzeps Vītols piedalījās latviešu dziesmu svētku organizēšanā, bija to virsdiriģents.
- Jāzepa Vītola kapavieta atrodas Lībekā.

Jautājumi un uzdevumi

Kas ir šie cilvēki? Kādi notikumi Jāzepa Vītola dzīvē ar viņiem ir saistīti?

Jautājumi un uzdevumi

Komentē attēlus!

Jautājumi un uzdevumi

Komentē attēlus!

Jautājumi un uzdevumi

Komentē attēlus!

J. Zimeses piemīgai.

J. WIHTOLS.

100

Latveeschu laulības dzeesmas
ar klaveeru pavadijumu un arī klaveerem ween.

Dem Andenken J. Zimeses.

J. WIHTOL.

100

Leffische Volksweisen
mit Klavierbegleitung, auch für Klavier allein spielbar.

Nachdichtung von Rudolf Blaumann.

Hef 1. 2. 3. 4. 5. à 1 R. n. Cpl. broch. 3 Rn. gebd. 3.60 n.

Verlag u. Eigentum von
P. NELDNER, RIGA.
Leipzig, Breitkopf & Härtel

Jautājumi un uzdevumi

Atrodi mūzikas žanram atbilstošo skaidrojumu!

Svīta   **Kantāte**   **Balāde**   **Parafrāze**   **Uvertīra**

- Virtuozs instrumentāls skaņdarbs, kurā izmantotas pazīstamas tēmas.
- Vokāls vai instrumentāls skaņdarbs ar liriski vēstošu, traģisku vai fantastisku saturu.
- Vairākdaļīgs skaņdarbs, kura daļas vieno kopīga iecere.
- Viendaļīgs skaņdarbs simfoniskajam orķestrim.
- Svinīgi pacilājošs skaņdarbs korim, solistiem un orķestrim.

Jautājumi un uzdevumi

Atrodi skaņdarba nosaukumam atbilstošo žanru!

«Karaļmeita»

Tautasdziesmas apdare

«Dārgakmeņi»

Kora balāde

«Kārlītis»

Klavierdarbs

«Viļņu dziesma»

Solodziesma

«Skaisti dziedi, lakstīgala»

Svīta orķestrim

Jautājumi un uzdevumi

Atpazīsti
tēmas!

Andante tranquillo ♩ = 76

p

This image shows a piano accompaniment for a piece titled 'Jautājumi un uzdevumi'. The tempo is marked 'Andante tranquillo' with a metronome marking of ♩ = 76. The music is in a key signature of three flats (B-flat, E-flat, A-flat) and a 3/4 time signature. The score consists of two staves: a treble clef staff and a bass clef staff. The dynamics are marked with a piano (*p*) dynamic. The melody in the treble staff features a series of eighth notes and quarter notes, while the bass staff provides a steady accompaniment with quarter notes and half notes.

Andante

Ausekļa vārdi

S. A. *p*

Kur - ze - mī - te, Diev - ze - mī - te, brī - vas tau - tas auk - lē - tāj!

T. B. *p*

This image shows a vocal score for a piece titled 'Ausekļa vārdi'. The tempo is marked 'Andante'. The score is in a key signature of one sharp (F#) and a 4/4 time signature. It features two vocal parts: Soprano (S.) and Alto (A.) in the upper staff, and Tenor (T.) and Bass (B.) in the lower staff. The dynamics are marked with a piano (*p*) dynamic. The lyrics are in Latvian: 'Kur - ze - mī - te, Diev - ze - mī - te, brī - vas tau - tas auk - lē - tāj!'. The vocal lines are accompanied by a piano accompaniment in the lower staff.

Andante tranquillo

Ausekļa vārdi

S. A. *p*

Be - ve - rī - nas stal - tā pi - li Tā - li - val - dis val - dī - ja.

T. B. *p*

This image shows a vocal score for a piece titled 'Ausekļa vārdi'. The tempo is marked 'Andante tranquillo'. The score is in a key signature of three sharps (F#, C#, G#) and a 3/4 time signature. It features two vocal parts: Soprano (S.) and Alto (A.) in the upper staff, and Tenor (T.) and Bass (B.) in the lower staff. The dynamics are marked with a piano (*p*) dynamic. The lyrics are in Latvian: 'Be - ve - rī - nas stal - tā pi - li Tā - li - val - dis val - dī - ja.'. The vocal lines are accompanied by a piano accompaniment in the lower staff.

Mūzikas klausīšanās

https://www.youtube.com/watch?v=yy0nmerTPHI	(«Mežezers» vīru korim)
https://www.youtube.com/watch?v=FA4bNPdD8Oo&list=RDFa4bNPdD8Oo	(«Beverīnas dziedonis»)
https://www.youtube.com/watch?v=E8c8X0P1gzk	(«Gaismaspils»)
https://www.youtube.com/watch?v=1zWMxuJLWv8	(«Karaļmeita»)
https://www.youtube.com/watch?v=ZHk9H4qa18M	(«Skaisti dziedi, lakstīgala» korim)
https://www.youtube.com/watch?v=5oUm9Q68Vtw	(«Mirdzas dziesma», E.Šimkus)
https://www.youtube.com/watch?v=JwwL8BGznIA	(«Pie tava augstā, baltā loga»)
https://www.youtube.com/watch?v=us5bINfKU-s	(«Kārlītis»)
https://www.youtube.com/watch?v=p5LYbKHHot4	(10 latviešu t.dz. op.29; 1-5)
https://www.youtube.com/watch?v=VwljNj8-3IA	(Variācijas par tēmu «Ej, saulīte»)
https://www.youtube.com/watch?v=C99xtWhllw	(«Viļņu dziesma» R.Zariņš)
https://www.youtube.com/watch?v=3rKAfYr5Pew	(«Dramatiskā uvertīra»)
https://www.youtube.com/watch?v=xLrm_nLEsnU	(«Dārgakmeņi»: 1.daļa «Ametists»)
https://www.youtube.com/watch?v=GszWMAcdMWI	(«Dārgakmeņi»: 5.daļa «Briljants»)